

УДК 378.433

Оксана Воробйова, кандидат наук з державного управління
Інститут вищої освіти НАПН України, м. Київ

НЕЗАЛЕЖНІ УСТАНОВИ ОЦІНЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У межах даної статті розглянуто та проаналізовано вплив незалежних установ оцінювання на забезпечення якості вищої освіти та підвищення конкурентоздатності закладів вищої освіти. На основі проведеного аналізу визначено, що необхідно розробити та запровадити порядок та процедури діяльності незалежними установами оцінювання та забезпечення якості вищої освіти; заохочувати входження національних агентств до міжнародних асоціацій із забезпечення якості; розробити нормативно-правові акти, що регулюють порядок та процедури роботи експертів; розробити навчально-методичні рекомендації щодо проведення програми підготовки експертів.

Ключові слова: вища освіта, заклади вищої освіти, якість освіти, забезпечення якості освіти, незалежні установи оцінювання, експерти із зовнішньої оцінки якості, підготовка експертів.

Лит. 8.

Oksana Vorobyova, Ph.D. (Public Administration), Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv

INDEPENDENT EVALUATION INSTITUTIONS AS A SUPPORT OF QUALITY OF HIGHER EDUCATION

In this article, the influence of independent assessment institutions on ensuring the quality of higher education and increasing the competitiveness of institutions of higher education are considered and analyzed. The activities of independent quality assurance agencies aim to improve the quality of higher education, since independent evaluation, as opposed to the state, which usually performs a control function, aims to promote the development of the education and active development, and encourage the continuous improvement of the quality of educational programs.

Independent rating agencies carry out their activities at the invitation of a higher educational institution, the goal is to identify shortcomings and provide recommendations for their elimination to improve the quality of student training. In this way, educational institutions receive an independent assessment of their educational programs, receive recommendations for their improvement, increase their competitiveness in the market of educational services, and publicly declare themselves to adhere to the quality standards of educational services. Activities of independent evaluation institutions should be based on the following principles: independence from state authorities; the only requirements for quality assessment in the areas of training; objectivity and competence of the activity; credibility and openness to performance.

On the basis of the analysis, it was determined that it would be inept to develop and implement the procedure and procedures for the operation of independent assessment institutions; to develop and implement an accreditation procedure by independent institutions for the assessment and quality assurance of higher education; encourage the entry of national agencies into international quality assurance associations; to develop the normative legal acts regulating the procedure and procedures of work of experts; develop educational and methodological recommendations for conducting a training program for experts. Promotion of the development of independent evaluation institutions should become a strategic direction in the transformation of the higher education system, since, with the introduction of their activities, they will improve the quality of education, the competitiveness of institutions of higher education, which will give an opportunity to reach the international level.

Keywords: higher education, the institutions of higher education, the quality of education, the quality assurance of education, independent evaluation institutions, the experts on external quality assessment, preparation of experts.

Постановка проблеми. Забезпечення єдиного бачення щодо забезпечення якості вищої освіти є одним з найважливіших складових Болонського процесу. Тому, у ст. 16 Закону України “Про вищу освіту” зазначено, що система забезпечення якості вищої освіти в Україні складається із:

- системи забезпечення закладами вищої освіти

якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості);

- системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності закладів вищої освіти та якості вищої освіти;

- системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти [2].

Усі рівні системи забезпечення якості мають на меті комплексне забезпечення інтересів усіх зацікавлених сторін: суспільство, заклад вищої освіти, викладачі, студенти, роботодавці. Що стосується незалежних установ оцінювання, то потрібно зазначити, що це дієвий механізмом контролю щодо забезпечення якості, тому у процесі системних змін у галузі вищої освіти виникає потреба такого виду контролю якості вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у процес дослідження теоретичних та практичних проблем функціонування системи вищої освіти, що стосуються проблем забезпечення якості освіти присвячені роботи В.І. Лугового, Ж.В. Таланової. Функціонування незалежної системи забезпечення якості вищої освіти досліджували О. Красовська, С. Мудра, Н. Опар. Питання підготовки експертів у галузі освіти висвітлено у роботах Г.М. Прохунтова, С.Б. Перінов, О.С. Боднар. Але слід зазначити, що ступінь розробки даної проблематики недостатній та потребує додаткових досліджень.

Мета статті. Визначити організаційно-методологічні засади діяльності незалежних установ оцінювання, та їхній вплив на забезпечення якості освіти та обґрунтувати рекомендації щодо вдосконалення української системи забезпечення якості.

Вклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 18 Закону України “Про вищу освіту” до повноважень Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти належить акредитація незалежних установ щодо оцінювання та забезпечення якості вищої освіти, та у ст. 20 зазначено про можливість залучати до проведення процедур з акредитації освітніх програм незалежних установ оцінювання [2].

Також Законом України “Про вищу освіту” визначено, що система забезпечення якості вищої освіти включає в себе системи забезпечення якості діяльності незалежних установ оцінювання та передбачає здійснення таких процедур і заходів:

- забезпечення наявності та ефективності процесів і процедур зовнішнього забезпечення якості вищої освіти;
- забезпечення наявності достатніх і збалансованих ресурсів для здійснення процесів зовнішнього забезпечення якості вищої освіти;
- забезпечення незалежності у діяльності незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти;
- підзвітність [2].

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів

України від 15 квітня 2015 р. № 244 Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти – це постійно діючий колегіальний орган з питань реалізації державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти [3]. До повноважень Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти входить акредитація незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти має право:

- залучати до проведення процедури акредитації освітньої програми акредитовані ним незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти;

- одержувати в установленому законодавством порядку під час проведення ліцензійної експертизи, акредитації освітніх програм, акредитації спеціалізованих вчених рад, акредитації незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти від вищих навчальних закладів і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти документи, визначені законодавством;

- залучати спеціалістів центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками), експертів, а також міжнародних експертів – професорів провідних іноземних вищих навчальних закладів та/або експертів інституцій, які забезпечують якість вищої освіти в інших державах, до розгляду питань, що належать до компетенції Національного агентства [3].

Незалежні установи оцінювання, відповідно до ст. 23. Закону України “Про вищу освіту, – це недержавна організація (установа, агенція, бюро тощо), акредитована Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, що здійснює оцінювання освітньої програми, результатів навчання та/або вищих навчальних закладів (їхніх структурних підрозділів) з метою вироблення рекомендацій і надання допомоги вищим навчальним закладам в організації системи забезпечення якості вищої освіти та внесення пропозицій Національному агентству із забезпечення якості вищої освіти щодо акредитації освітньої програми. Варто зазначити, що проведення процедури оцінювання освітньої програми закладу вищої освіти незалежною установою оцінювання має виключно добровільний характер [2].

Про важливість незалежних агенцій оцінювання зазначено й у “Стандартах та рекомендаціях щодо забезпечення якості вищої освіти в Європейському просторі вищої освіти”

(Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, ESG) Європейської асоціації із забезпечення якості вищої освіти (European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA). Та зазначається, що “незалежні агенції є компетентними державними органами, які діють у європейському просторі вищої освіти, як такі, що відповідають за зовнішнє забезпечення якості” [7].

Діяльність незалежних агенцій з якості направлені на підвищення якості вищої освіти, адже незалежне оцінювання, на противагу державному, що виконує зазвичай контрольну функцію, має на меті сприяти розвитку галузі освіти та активному розвитку, спонукають до постійного удосконалення якості освітніх програм.

Потрібно зазначити, що у європейській системі вищої освіти саме незалежні агенції оцінювання та забезпечення якості вищої освіти є дієвим механізмом контролю щодо забезпечення якості. Також незалежні агенції проводять відбір експертів та їх навчання, здійснюється аналіз результатів роботи та визначаються проблемні питання та способи їх усунення. Використання незалежних агенцій є оптимальним видом контролю щодо забезпечення якості вищої освіти, адже є незацікавленою стороною та надає правдиву інформацію.

Зазвичай незалежні установи оцінювання здійснюють свою діяльність за запрошенням вищого навчального закладу, метою є виявлення недоліків та надати рекомендації щодо їх усунення для покращення якості підготовки студентів. Таким чином навчальні заклади отримують незалежну оцінку своїх освітніх програм, отримують рекомендації щодо їх удосконалення, підвищить конкурентоздатність на ринку освітніх послуг, а також публічно заявляють про дотримання стандартів якості надання освітніх послуг. Діяльність незалежних установ оцінювання має базуватися на принципах: незалежність від органів державної влади; єдині вимоги оцінювання якості за напрямками підготовки; об'єктивність та компетентність діяльності; достовірність та відкритість щодо результатів діяльності.

Ефективним є формування незалежних установ оцінювання за галузевим принципом, таким чином буде відбуватися постійний моніторинг освітніх програм та впроваджуватися корегування відповідно до вимог ринку праці. Сприяння щодо розвитку незалежних установ оцінювання має стати стратегічним напрямом у трансформації системи вищої освіти, адже із

запровадженням їхньої діяльності підвищить якість освіти, покращить конкурентоздатність закладів вищої освіти, що надасть можливість вийти на міжнародний рівень.

Однією із основних стратегій Болонського процесу є забезпечення якості вищої освіти, у Європейському освітньому просторі важливим є досвід діяльності міжнародних акредитаційних агенцій, що створені за галузевим принципом. Серед основних, потрібно відмітити:

- Міжнародна мережа агенцій із забезпечення якості у вищій освіті (The International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education, INQAАHE), до її складу входять 166 організацій з 69 країн світу. Місією організації є збір і поширення інформації про поточний стан та новітні практичні надбання щодо оцінювання, поліпшення і підтримки якості в системі вищої освіти [8];

- Європейською асоціацією забезпечення якості вищої освіти ENQA (The European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA), створена для сприяння європейського співробітництва щодо забезпечення якості вищої освіти для всіх зацікавлених осіб, що залучені до процесу забезпечення якості. Важливим є обмін інформацією про діяльність акредитаційних агентств-членів Європейської асоціації забезпечення якості вищої освіти (ENQA). Так у щоквартальному бюлетні розміщується інформація про діяльність незалежних агенцій (членами ENQA), що є корисним при вивченні найкращих практик та напрацювань щодо діяльності акредитаційних агентств [5].

- Азіатсько-Тихоокеанська мережа забезпечення якості (The Asia-Pacific Quality Network, APQN), створена за сприяння INQAАHE та за фінансової підтримки Світового банку. Місія – підвищення якості вищої освіти в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні за допомогою розвитку діяльності агенцій із зовнішнього забезпечення якості та розширення співробітництва між ними. До складу мережі APQN входить 21 організація з Азіатсько-Тихоокеанського регіону. В даний час в мережі APQN 16 повноправних членів з Австралії, Гонконгу, Індії, Індонезії, Нової Зеландії, Камбоджі, Китаю, Росії, Таїланду, Філіппін і Японії [4].

У нормативних документах, що регулюють Болонський процес: “Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area” (ESG) зазначено, що до процедур оцінки якості вищої освіти повинні залучатися “експерти, які проводять зовнішнє оцінювання якості, мають належну компетенцію і володіли відповідними

навичками для виконання цього завдання” [6]. Тому потрібно забезпечити “ретельний відбір експертів; проведення відповідного консультування або навчання експертів” [6]. Саме від професіоналізму та компетентності роботи експертів залежить якість проведення процедури акредитації. Результативність процедур забезпечення якості залежать і від якості підготовки підсумкових експертних висновків, які сьогодні надто відрізняються не лише між країнами, але і окремими агенціями із забезпечення якості в межах однієї країни. Навіть окреме агентство може подати за підсумками експертизи навчального закладу чи програми звіти, що можуть відрізнятися за структурою, змістом та обсягом. Хоча це й сприяє багатовекторності підходів при оцінюванні, це погіршує роботу при порівнянні та аналізі [1, 248].

Отже, незалежні установи оцінювання є невід’ємною частиною галузі вищої освіти, та забезпечення якості вищої освіти зокрема. Результати їхньої діяльності покращують освітні програми закладів вищої освіти, підвищують конкурентоздатність на ринку освітніх послуг, забезпечують потреби роботодавців щодо професійності випускників.

Висновки і перспективи подальших розвідок. На основі проведеного дослідження функціонування незалежних установ оцінювання щодо забезпечення якості освіти можна сформулювати наступні пропозиції:

- розробити та запровадити порядок та процедури діяльності незалежних установ оцінювання;
- розробити та ввести в дію процедуру отримання акредитації незалежними установами оцінювання та забезпечення якості вищої освіти;
- заохочувати входження національних агентств до міжнародних асоціацій із забезпечення якості;
- розробити нормативно-правові акти, що регулюють порядок та процедури роботи експертів;
- розробити навчально-методичні рекомендації щодо проведення програми підготовки експертів.

Запропоновані рекомендації можуть сприяти вдосконаленню системи незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти. Предметом подальших досліджень є питання з розробки нормативних актів щодо регулювання діяльності незалежних установ оцінювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воробйова О. П. Міжнародний досвід підготовки експертів у сфері забезпечення якості вищої освіти / Педагогічні науки: теорія, історія,

інноваційні технології. Науковий журнал. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка 2017. – Вип. 4 (68). – С. 236–249.

2. Закон України “Про вищу освіту”. Відомості Верховної Ради, 2014. – No 37-38. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/>.

3. Постанова КМУ “Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти”, від 15.04.2015 № 244 <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/244-2015-n/paran15#n15>

4. Asia Pacific Quality Network [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.apqn.org>

5. European Association for Quality Assurance in Higher Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.enqa.eu>

6. Full member agencies. – [Electronic resource]. – URL: <http://www.enqa.eu/agencies.lasso>.

7. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.enqa.eu/files/ESG_3edition%20\(2\).pdf](http://www.enqa.eu/files/ESG_3edition%20(2).pdf).

8. The International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.inqahe.org>

REFERENCES

1. Vorobiova, O. P. (2017). *Mizhnarodnyi dosvid pidhotovky ekspertiv u sferi zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity* [International experience in training experts in the field of quality assurance in higher education]. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies. The Scientific Journal*. Sumy: SumDPU imeni A. S. Makarenka, vol. 4 (68), pp.236–249. [in Ukrainian].

2. Zakon Ukrainy “Pro vyshhu osvitu”. [About Higher Education]. Available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141556.html [in Ukrainian].

3. Postanova KМУ “Pro utvorennia Nacionalnogo agentstva iz zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity” [On the formation of the National Agency for the Quality Assurance of Higher Education]. (15.04.2015), no. 244, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/244-2015-p/paran15#n15> [in Ukrainian].

4. Asia Pacific Quality Network. [Electronic resource]. Available at: <https://www.apqn.org> [in English].

5. European Association for Quality Assurance in Higher Education [Electronic resource]. Available at: <http://www.enqa.eu> [in English].

6. Full member agencies. [Electronic resource]. Available at: <http://www.enqa.eu/agencies.lasso>. [in English].

7. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area. [Electronic resource]. Available at: [http://www.enqa.eu/files/ESG_3edition%20\(2\).pdf](http://www.enqa.eu/files/ESG_3edition%20(2).pdf). [in English].

8. The International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education [Electronic resource]. Available at: <http://www.inqahe.org> [in English].

Стаття надійшла до редакції 16.01.2018